

ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA 4.–6. KLASSILE

1. Õppetegevus

1.1. Mitmeid teemasid on õpilased esimesel kooliastmel juba õppinud. Nüüd asutakse varem omandatud järgmises kontsentris keerukamates seostes ning ainespetsiifilisemalt õppima.

1.2. Ühiskonnaõpetusega taotletakse mitte niivõrd teoreetiliste teadmiste edastamist, kuivõrd õppimist läbi praktilise tegevuse ning oskuste kujundamist. Seetõttu peab õppemeetodite ja -tegevuste valik vastama eesmärgile. Õppetegevused peavad aine objektist lähtuvalt olema õpilase jaoks mõistetavad ja tähenduslikud – toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Algul on otstarbekas praktiseerida ühisvaatlust: näiteks vaadelda ajast kinnipidamist, kuulamisoskust, lubadustest kinnipidamist. Vaatlustulemuste üle saab arutleda. Eakohane on vestlus, millega selgitatakse välja õpilaste teadmisi käsitletavas küsimuses, julgustatakse neid sõna võtma, kujundatakse kaaslaste eesmärgistatud jälgimise ning üksteisega arvestamise oskust. Keerukamate küsimuste käsitlel on otstarbekaim õpetaja jutustus. Õppesisu pakub palju võimalusi praktiliseks tutvumiseks – õppekäike, kaasatoodud esemete tundmaõppimist, inimestega kohtumist, dokumentide ja mitmesuguste allikatega tutvumist. Lihtsamad vaatlused ning tutvumiskäigud asenduvad põhjalikumalt ette valmistatud tegevustega, mis võimaldavad hilisemat analüüsi (nt külastatud töökoha või nähtud ameti kirjeldamine ja hindamine, tarbijakaitsealase situatsiooni arutelu, ajaleheartikli hindamine jms). Õpetaja valikul alustatakse tutvumist seadusaktide tekstidega – nt «Lapse õiguste konventsiooniga», Eesti Vabariigi põhiseaduse lihtsamate sissejuhatavate paragrahvidega. Suure väärtusega on jõukohased rühmatööd ja rollimängud. Nagu nt reeglite koostamine, huvitava ühiskonna-alase raadio- või telesaate režii koostamine. Mõnel korral õppeaastas tuleks praktiliselt läbi teha lihtsamaid tegevuslikke ülesandeid nagu demokraatlik valimisprotseduur, lavastada rollimänge.

2. Õppesisu

2.1. KELLEST KOOSNEB ÜHISKOND. Lapsed ja täiskasvanud. Mehed ja naised. Erinevatest rahvustest inimesed. Erinevate huvide ja vajadustega inimesed. Õigus erineda. Tolerantsus. Kuidas ühiskond muutub ja täieneb – demograafilised protsessid. Milline on meie (Eesti) ühiskonna kujunemislugu ja tänane koosseis? Eesti ühiskonna mitmekultuurilisus. Inimese identiteet. Rahvas, isamaa ja kodumaa. Rahvussümboolika ja riiklik sümboolika. Kohalikud kogukonnad.

2.2. DEMOKRAATLIK ÜHISKONNAKORRALDUS – ühisotsustamine ja konsensus. Kompromiss. Kodanikualgatus ja organisatsioonid. Erakond. Valimislubadused ja nende täitmine. Demokraatlikud valimised. Valijad ja valitavad. Rahvaesindajad. Valla/linnavolikogu ning Riigikogu peamised ülesanded. Vallavanem, linnapea, peaminister, Eesti riigipea.

2.3. INIMESTE TEGUTSEMISE PEAMISED RESSURSID. Ideed, aeg ja raha kui inimeste tegutsemise peamised ressursid. Ideed, nende tekkimine ja väärtus. Ideede realiseerimine. Huvi. Oskused. Koostöö. Kohuse- ja vastutustunne. Aeg kui piiratud ressurss, selle otstarbekas kasutamine: tegevuste ratsionaalne korraldamine ja vaba aja kasutamine. Täpsus. Raha kui piiratud ressurss, selle teenimine ja kulutamine. Laenamine. Täpsus ja ausus rahaasjus.

2.4. INIMESED JA SEADUSED. Seadused kui inimeste tegutsemise raamid. Põhiseadus. Inimõigused. Lapse õigused ja kohustused. Inimeste ühetaolisus seaduste ees. Kuidas seadused inimesi kaitsevad. Kohus.

2.5. INIMENE JA TEAVE. Informatsiooni vajalikkus. Infoallikad, nende omadused ja kasutamine. Teave kui väärtus. Arvuti kui teabeallikas ja -kandja. Raamatukogu. Teatmeteosed ja andmebaasid. Fakt ja arvamus. Reklaam.

3. Õpitulemused

6. klassi lõpetaja:

- teab, kellest koosneb ühiskond, millest tulenevad inimeste ühis- ja erihuvid;
- teab, mis on seadused ja miks neid tuleb täita;
- teab, kuidas olla tolerantne;
- mõistab, mis on kohuse- ja vastutustunne; ausus, õiglus, vabadus; vägivald;
- saab aru, milles seisneb inimeste erinevus, millised on inimeste erivajadused;
- tunneb vastutust oma tegude eest;
- oskab hinnata ressursse, nende puudulikkust või piisavust, koostada lihtsamaid plaane;
- oskab hankida infot ja seda kasutada.

ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA 7.–9. KLASSILE

1. Õppetegevus

1.1. Õpetajad peaksid III kooliastmes pöörama tähelepanu meie ühiskonna integratsiooniprobleemidele ning soodustama aineõpetuse kaudu Eesti elanikkonna sotsiaalse adaptatsiooni protsessi. Kes on Eesti ühiskonna liikmed; mida tähendab Eestis elades olla Eesti kodanik, mida mõne teise riigi kodanik; mida tähendab tänases Eestis mõiste *isamaa* jms – kõik need on meie riikluse arengu käigus üles kerkinud või teisenenud küsimused, millele lähenemine nõuab pedagoogilist takti ja kodanikupositsiooni.

1.2. III kooliastme ühiskonnaõpetuse õppesisusse kuulub selliseid spetsiifilisi küsimusi, mille omandamist teised õppeained ei toeta. Näiteks, sügavuti tuleks käsitleda ainekavas nimetatud õigusakte, nagu Eesti Vabariigi põhiseadus.

1.3. Õppetegevustest on soovitatav töö erinevate allikatega. Allikad on keerukamad kui II kooliastmel: majandusstatistika, ajaleheartiklid, tööõiguse alased aktid ja dokumendid jne. On soovitatav anda lahendamiseks probleemülesandeid ning situatsioonikirjeldusi – nt võib hinnata olukordi, määrata kindlaks, kas tegemist on demokraatliku või ebademokraatliku juhtumiga, kas mingis situatsioonis on kellegi õigusi rikutud jms. Paljutki eespool nimetatust saab teha rühmatööna ning vormistada projektidena. Rohkem kui varasemates klassides saab õpilasi juhatada õpitava temaatikaga seotud klassiväliste tegevuste ning allikate juurde, nagu telesaadete iseseisev vaatamine, ürituste omal käel külastamine jms. Hiljem oleks soovitatav kuuldu/kogetu põhjal arutelusid korraldada. Ühiskonnaõpetuse kursus pakub sellel kooliastmel häid eesmärgistatud võimalusi külastada Riigikogu ja teisi õpitavaid riiklikke või omavalitsusstruktuure, Euroopa Liidu infopunkte, keskraamatukogusid ja muid infopanku. Jõukohased on kohtumised, kus õpilased ise on ettevalmistajateks, korraldajateks ja küsitlejateks. Õpetaja peaks leidma võimalusi õppetöös arvuti kasutamiseks – dokumendi- ja andmeotsingul, tööde vormistamisel, virtuaalse side pidamisel.

1.4. Ainekava läbimisel on otstarbekas pöörata tähelepanu õpitava paremale kinnistamisele ja sügavamale mõistmisele eespool nimetatud praktiliste tegevuste kaudu. Rohkem on aega näiteks rollimängude korraldamiseks.

1.5. Ühiskonnaõpetuse ainet on võimalik toetada mitmesuguste valikkursustega: inimõigused, majandusõpetus, rahvusvahelised organisatsioonid, karjääri planeerimine vms.

2. Õppesisu

2.1. ÜHISKOND KUI INIMESTE OLEMASOLU VIIS. Ühiskonnaelu valdkonnad. Ühiskonna sotsiaalne struktuur. Varanduslik kihistumine. Inimeste huvide mitmekesisus ja selle avaldumisvormid. Normide osast ühiskonnasuhetes. Õigus ja õiglus. Õigus- ja moraalnormid. Sotsiaalsed normid ja väärtused. Milline on Eesti ühiskond?

2.2. RIIGI MÕISTE JA FUNKTSIOONID. Eesti riiklik korraldus. Riigi mõiste ja funktsioonid. Eesti Vabariigi põhiseadus Eesti riigivormist ja -korrast. Rahvas, elanikud ja kodanikud. Riigikogu. Saadikute õigused ja kohustused. Vabariigi President. Vabariigi Valitsus. Kohalik omavalitsus. Eesti Vabariigi õigus- ja korraldusorganid. Kodanikukaitse. Eesti riigikaitse struktuur ja funktsioonid. Eesti Vabariik rahvusvahelistes organisatsioonides.

2.3. KODANIKUÜHISKOND. Kodanikukultuur. Kodanikualgatus. Mittetulundus-ühingud. Kohalikud kogukonnad. Naabrivalve. Käitumine kriisiolukorras.

2.4. RAHVAS, PÕHISEADUS JA DEMOKRAATIA. Õigusriik. Inimõigused. Eesti Vabariigi põhiseadus. Põhiõigused, vabadused ja kohustused Eesti Vabariigi põhiseaduses. Usk ja usuvabadus. Sõltumatu ajakirjandus. Õigus avalikule teabele. Informatsiooni kättesaadavus.

2.5. ÜKSIKISIK, RIIK JA ÕIGUS. Seadus ja seaduskuulekus. «Kodakondsuse seadus». Igaühe õiguste, vabaduste ja kohustuste ühetaolisuse printsiip. Demokraatliku kohtupidamise põhimõtted.

2.6. RIIK JA MAJANDUS. Majandusringlus. Turumajandus. Ettevõtlus. Konkurents ja riigi roll majanduses. Riigieelarve. Maksud, nende otstarve. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Raha ja pangandus, väärtpaberid. Eesti majandusliku arengu võimalused. Eesti tööturg ja tööturupoliitika.

2.7. INDIVIID JA MAJANDUS. Rikkus ja vaesus. Peremajandus. Karjääri ja toimetuleku planeerimine. Konkurents tööturul. Tööseadusandlus. Tarbijakaitse ja tarbijakäitumine.

3. Õpitulemused

Põhikooli lõpetaja:

- tunneb ühiskonnaelu põhivaldkondi ja nende omavahelist seotust;
- tunneb Eesti Vabariigi põhiseadust ja «Kodakondsuse seadust», poliitilist ja administratiivset korraldust, õigusloome- ja õiguskaitstesüsteemi;
- tunneb inimõigusi ja kodanikuõigusi;
- oskab seaduslike vahenditega kaitsta enda ja teiste õigusi ja huve;
- teab, millised on riigi majanduselu üldised printsiibid, isikliku majandamise võimalused ja põhimõtted, oskab käituda töajuturul;
- saab aru, et ühiskonna ressursid on piiratud, mõistab soovide ja võimaluste erinevust;
- oskab hinnata oma ühiskonnaelus osalemise võimet ja võimalusi, oskab hankida selleks vajalikku teavet;
- oskab suhelda riigi- ja kohalike asutustega, vormistada nõuetekohaselt dokumente;
- oskab kaitsta enda kui tarbija õigusi ja huve.